

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน : พื้นที่ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี” ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำเสนอ ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทชุมชนในพื้นที่ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี

ตำบลบางกะจะในสมัยโบราณเรียกกันว่า "บางกาจัน" ก็มี "บางกะจะหัวพลอย" ก็มีตำบลบางกะจะเป็นที่ลาดไหล่เขาต่ำลงๆ จนติดต่อกับแม่น้ำลำคลองอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และมีพลอยที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก คือ พลอยบุษราคัม เขียวไพลิน พลอยสตาร์ ประชาชนดั้งเดิมของชาวบางกะจะเป็นคนไทยแท้ๆ และบางส่วนก็เป็นชาวจีนที่อพยพมาอาศัย และยังมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดพลับ ค่ายเนินวง ตำบลบางกะจะเคยเป็นเมืองจันทบุรีเมื่อราว พ.ศ. 2377 ในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ก่อน พ.ศ. 2300 ถิ่นของชาวจีนแต่จิวจากแผ่นดินใหญ่ และบางส่วนจากถิ่นอื่นของประเทศ จากหลักฐานและร่องรอยการอยู่อาศัยและศิลปวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทยเมื่อ ปี 2309 พระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งตอนนั้นมียศเป็นพระวชิรปราการ ได้รวบรวมกำลังตีฝ่าวงล้อมกองทัพพม่าออกมาจากกรุงศรีอยุธยาผ่านทาง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง มุ่งสู่จันทบุรี มาพักพลที่บางกะจะหัวแหวน ปัจจุบันคือตำบลบางกะจะ และตำบลพลอยแหวน ก่อนเข้าโจมตีจันทบุรี

เจ้าอาวาสสมัยนั้น ได้มอบพระยอดธงให้กับพระยาวชิรปราการ เหล่านายกองและทหาร ส่วนพระที่เหลือนับร้อยใส่ไว้ในเจดีย์กลางทรายหน้าอุโบสถ ต่อมาเจดีย์หักทลายลง พระยอดธงเก่าแก่ ก็ไปอยู่ในมือผู้เล่นพระเป็นจำนวนมาก จนมีชื่อเสียงมีคำกล่าวในหมู่นักเล่นพระว่า “พระยอดธงที่ดีที่สุดต้องยอดธงจากวัดพลับ”

ตำบลบางกะจะ ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านบางกะจะ หมู่ 2 บ้านพานสลุค หมู่ 3 บ้านทำเนียบ หมู่ 4 บ้านเก่า หมู่ 5 บ้านเส หมู่ 6 บ้านในสวน หมู่ 7 บ้านพานสลุค หมู่ 8 บ้านคอนทราย หมู่ 9 บ้านเขาน้อย หมู่ 10 บ้านท่าแฉลบ จำนวนประชากร 4,689 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,229 หลังคาเรือน ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านโครงการโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

1. หมู่บ้านบางกะจะ

ผู้ใหญ่บ้านชื่อนายบุญส่ง ศรีวิสัย ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

1.1 สภาพทั่วไป

1.1.1 หมู่บ้านบางกะจะ มีประวัติความเป็นมาดังนี้ ก่อนปี พ.ศ.2300 พื้นที่บางกะจะแห่งนี้เป็นที่ชาวจีนแต่จิวจากดินแดนใหญ่และบางส่วนมาจากถิ่นของประเทศไทย มาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ คูหลักฐานได้จากร่องรอยวิถีการอยู่อาศัยและศิลปวัฒนธรรมในอดีตที่ปรากฏถึงทุกวันนี้ คือ ศาลเจ้าบน ศาลเจ้าปากคลอง ทั้งบางกะจะยังมีดินแดนที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย หมู่บ้านบางกะจะมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านในสวน
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านเก่า
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านเขาน้อย
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านในสวน

1.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้านบางกะจะ มีจำนวน 241 ครัวเรือน 1,041 คน เป็นชาย 478 คน หญิง 563 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือทำพลอย ค้าขาย และรับจ้าง

1.1.3 ระบบสาธารณูปโภค หมู่บ้านบางกะจะ มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

1.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าหมู่บ้านเข้าทางวัดโบสถ์ ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

1.1.5 สถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดสิงค์ วัดพลับ ศาลเจ้า 2 หลังคือ ศาลเจ้าหัวตลาด ศาลปีกคอ

1.2 สภาพทางสังคม

1.2.1 การศึกษาในเขตของหมู่บ้านจะมีโรงเรียน จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดสิงค์ โรงเรียนบางกะจะ

1.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา ในเขตของหมู่บ้านจะมีวัดจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดพลับ และวัดสิงค์

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

1.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมู่บ้านบางกะจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทำดอกไม้จัน และการทำพวงหรีด ของทุกอย่างเกี่ยวกับงานศพ

1.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลอง

1.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้านบางกะจะ

1.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

1.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

2. หมู่บ้านพานสลด

ผู้ใหญ่นายชื่อ นายทรงศักดิ์ ดิษฐวิสุทธิ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

2.1 สภาพทั่วไป

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านพานสลด เดิมชื่อหมู่บ้านเส มีอาชีพทำนา ที่มีพื้นที่ติดต่อกับหมู่ 2 การเดินทางทำต้องข้ามทุ่งนา ที่มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝนก็มีน้ำขังจำนวนมาก ชาวบ้านก็ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ผ่านฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็นำเอาควายมาเลี้ยงก็ปล่อยให้กินหญ้าชาวบ้านช่วยกันทำสะพานไม้โดยนำเอากระดานไม้มาผาดเป็นแนวตามความยาวของทุ่งนาหลาย 10 ปี ผ่านไปไม้มันก็ทรุดโทรมไปตามฤดูกาลและชาวบ้านที่เดิมเป็นหมู่บ้านเสมาเป็นหมู่บ้านสพานสลด มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านคอนทราย
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านพานสลด
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านเส
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านคอนทราย

2.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 89 ครัวเรือน 446 คน เป็นชาย 221 คน หญิง 225 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ค้าขาย และรับจ้าง

2.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

2.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าหมู่บ้านจะเข้าทางค่ายเนินวง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

2.2 สภาพทางสังคม

หมู่บ้านไม่มีโรงเรียน ไม่มีวัด ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านไปทำบุญกันที่วัดพลอยแหวน ส่วนนักเรียนก็จะพากันไปเรียนที่โรงเรียนวัดพลับซึ่งอยู่ในเขตของหมู่ 4

2.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

2.4 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน

2.5 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

2.5.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

2.5.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

2.6 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

ต้องการประปาเพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้กันทุกบ้าน

3. หมู่บ้านทำเนียบ

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอาทร เพ็ชรประเสริฐ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

3.1 สภาพทั่วไป

3.1.1 หมู่บ้านทำเนียบได้จัดตั้งเมื่อ ปี พ.ศ.2344 เดิมเป็นบ้านพักของของสมเด็จพระยวงค์ (ดิส บุญนาค) และหลวงสิทธิ (ช่วง บุญนาค) หมู่บ้านทำเนียบเป็นทั้งที่พักและสถานที่ราชการต่างๆ ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า หมู่บ้านทำเนียบ มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านคอนทราย
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านเขาน้อย
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลตลาด อำเภอเมือง
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านคอนทราย และหมู่บ้านเก่า

3.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 407 ครัวเรือน 2,929 คน เป็นชาย 1,029 คน หญิง 1,200 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ค้าขาย และรับจ้าง

3.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

3.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าหมู่บ้านมาทางท่าแฉลบ ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

3.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ วัดใหม่ท่าแฉลบ เป็นวัดที่เก่าแก่ของหมู่บ้าน

3.2 สภาพทางสังคม

3.2.1 การศึกษาบ้านทำเนียบจะมีโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนตากสิน

3.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา จะมีวัด 1 แห่ง ได้แก่ วัดใหม่ท่าแฉลบ

3.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลิตภัณฑ์น้ำมันเหลือง

3.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่ขนาดใหญ่และโรงแรมให้พัก คือ โรงแรมอัญมณี

3.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

3.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

3.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

3.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

3.7.1 ความเข้มแข็งของคนในชุมชน

3.7.2 การเป็นอยู่ที่คับแคบ

4. หมู่บ้านเก่า

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายนิรันดร์ ศรีจันทร์ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

4.1 สภาพทั่วไป

4.1.1 หมู่บ้านเก่าได้จัดตั้งเมื่อ 100 ปีมาแล้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านพานสลด
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านบางกะจะ และบ้านเขาน้อย
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านคอนทราย
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านในสวน

4.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 1,418 คน เป็นชาย 716 คน หญิง 702 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ค้าขาย และเกษตรกรรม(ทำสวน)

4.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

4.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าหมู่บ้านจะมาจากทางท่าแฉลบ เลี้ยวขวาทางค่ายเนินวง ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร

4.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ โรงเรียนวัดพลับ

4.2 สภาพทางสังคม

4.2.1 การศึกษาบ้านทำเนียบจะมีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดพลับ

4.2.2 สถาบันและองค์การศาสนาไม่มีส่วนใหญ่นำไปทำบุญที่วัด โบสถ์ อยู่ในเขต

หมู่ 1

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี เพราะชาวบ้านขุดบ่อใช้เอง

4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลไม้แปรรูป (สละลอยแก้ว)

4.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี รถวิ่งผ่านตลอด

4.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

4.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

4.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

4.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

4.7.1 ความเข้มแข็งของคนในชุมชน

4.7.2 ความสามัคคีกันในหมู่บ้าน

5. หมู่บ้านเส

กำนันชื่อ นายสมชัย สีนภูมิ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

5.1 สภาพทั่วไป

5.1.1 หมู่บ้านเสมีประวัติความเป็นมาดังนี้คือ ปัจจุบันนั้นเคยมีชาวของอาศัยอยู่ ชาวของนั้นได้เรียกหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านเซรวมทั้งหมู่บ้านในบริเวณนั้นมีอาชีพทำสวนซึ่งเวลาจะถามว่า ไปไหนกันก็มักจะตอบว่าไปเซ นั่นหมายถึง ไปสวน แต่ส่วนในหมู่บ้านนั้นเรียกกันติดปากว่าบ้านเส ซึ่งเป็นไปได้ว่าน่าจะย่อมาจากเสนาบดีมีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านพานสลุค
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านในสวน
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านพานสลุค
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอท่าใหม่

5.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 52 ครัวเรือน 179 คน เป็นชาย 85 คน หญิง 94 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนผลไม้และรับจ้างทั่วไป

5.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

5.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางถนนสายสุขุมวิท จากสี่แยก โรงแรมอีสเทอร์น ระยะทางประมาณ 3 กม. เลี้ยวขวาค่ายเนินวงหรือตรงไปทางวัดโบสถ์พลอยแหวน เลี้ยวซ้ายก็จะเข้าบ้านเส

5.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ สระเงินผ่น

5.2 สภาพทางสังคม

5.2.1 ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนแล้ว เด็กส่วนใหญ่ไปเรียนที่อำเภอท่าใหม่กันมากกว่า

5.2.2 ไม่มีสถาบันและองค์การศาสนา คนมักจะไปทำบุญกันที่วัดโบสถ์

5.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี คือ สระเงินผ่น

5.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ นายเดิม มงคลพันธ์ อายุ 78 ปี อาชีพเกษตรกร(ทำสวนผลไม้) ความสามารถพิเศษ คือ แสดงและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่น โขนสด และกลองยาวได้ให้แก่เยาวชนรุ่นหลังที่สนใจ การทำเครื่องจักรสาน ของกลุ่มหมู่บ้าน

5.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี คือ สระเงินผ่น

5.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

5.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

5.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

5.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

5.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

หมู่บ้านนี้ไม่มีปัญหาอะไรดีพร้อมทุกอย่าง

6. หมู่บ้านในสวน

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสุกิจ ศศิพินิจพร ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

6.1 สภาพทั่วไป

6.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านในสวน เดิมใช้ชื่อว่าบ้านเส มาจากถิ่นของพวกของ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิมคำว่าเสต่อมาเปลี่ยนความหมายว่าสวนขึ้นตรงกับอำเภอพลอยแหวน จังหวัดจันทบุรี ลักษณะพื้นที่คล้ายกับเนินเขาเล็กๆ ส่วนมากจะประกอบอาชีพทำสวน เป็นส่วนใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านพานสลุค
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านบางกะจะ
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านเก่า
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านเส

6.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 85 ครัวเรือน 344 คน เป็นชาย 170 คน หญิง 174 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนผลไม้และรับจ้างทั่วไป

6.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

6.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางค่านินวง จะผ่านหมู่ 4 ประมาณ 1 กม. เลี้ยวซ้ายข้างวัดโบสถ์พลอย ก็จะเจอหมู่ 6

6.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ วันโบสถ์พลอยแหวน

6.2 สภาพทางสังคม

6.2.1 ในหมู่บ้านมีโรงเรียน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดสิงค์

6.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา มีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วัดสิงค์

6.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว

6.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลไม้แปรรูป และการทำพลอยแปรรูป

6.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี คือ สระเงินคัน

6.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

6.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

6.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

6.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

6.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

6.7.1 หมู่บ้านนี้ขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเกษตรตอนหน้าแล้ง

7. หมู่บ้านพานสลด

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสุบิน ฉัยยาคุณ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

7.1 สภาพทั่วไป

7.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านพานสลด เดิมชื่อหมู่บ้านเส มีอาชีพทำนาที่มีพื้นที่ติดต่อกับหมู่ 2 การเดินทางเข้าต้องข้ามทุ่งนา ที่มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝนก็มีน้ำขังจำนวนมาก ชาวบ้านก็ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ผ่านฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็นำเอาควายมาเลี้ยงก็ปล่อยให้กินหญ้า ชาวบ้านก็ช่วยกันทำสะพานไม้โดยนำเอากระดานไม้มาผาดเป็นแนวตามความยาวของทุ่งนาหลาย 10 ปี ผ่านไปไม่นานก็ทรุดโทรมไปตามฤดูกาลและชาวบ้านที่เดิมเป็นหมู่บ้านเสมาเป็นหมู่บ้านพานสลด มีอาณาเขตติดต่อกัน ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ สระเงินคัน
- 2) ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านในสวน
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านพานสลด
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านเก่า

7.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 206 คน เป็นชาย 99 คน หญิง 117 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนผลไม้และรับจ้างทั่วไป

7.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

7.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางค่ายเนินวง จะผ่านหมู่ 4 ประมาณ 3 กม.

7.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ ศาลเจ้าต้นจ้าว

7.2 สภาพทางสังคม

7.2.1 ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียน เด็กส่วนใหญ่ไปเรียนที่อำเภอท่าใหม่กันมากกว่า

7.2.2 ไม่มีสถาบันและองค์การศาสนา คนมักจะไปทำบุญกันที่วัดโบสถ์

7.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว

7.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลไม้แปรรูป

7.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็น ดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

7.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

7.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

7.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

7.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

7.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

ไม่มี

8. หมู่บ้านดอนทราย

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอนุชิต ทรามาศ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

8.1 สภาพทั่วไป

8.1.1 ประวัติของหมู่บ้านดอนทรายตั้งขึ้นเมื่อปี 2500 โดยจุดกึ่งกลางของหมู่บ้าน มาเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านดอนทราย มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอท่าใหม่
- 2) ทิศใต้ ติดกับ อำเภอเมือง
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลท่าช้าง
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านเก่า

8.1.2 ประชากรเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 1,967 คน เป็นชาย 878 คน หญิง 1,089 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนผลไม้และรับจ้างทั่วไป

8.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

8.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางค้ายเนินวง จะผ่านหมู่ 4 ประมาณ 3 กม.

8.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ ค่ายเนินวง วัดโยธานิมิต โรงเรียนโยธานิมิต

8.2 สภาพทางสังคม

8.2.1 หมู่บ้านนี้มีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดโยธานิมิต

8.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา มีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วัดโยธานิมิต

8.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว

8.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ผลไม้แปรรูป

8.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็น ดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

8.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

8.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

8.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

8.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

8.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน
ไม่มี

9. หมู่บ้านเขาน้อย

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายนพดล นาคเจริญ ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

9.1 สภาพทั่วไป

9.1.1 ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถให้ประวัติของหมู่บ้านได้ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ คลองบางกะจะ
- 2) ทิศใต้ ติดกับ คลองบงกะจะ
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านท่าเนียบ
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านท่าแฉลบ

9.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 1,700 คน เป็นชาย 788 คน หญิง 822 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำหอยนางรมแปรรูป ท่อเสื่อกก ประมง

9.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

9.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางท่าแฉลบ ประมาณ 3 กม.

9.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ วัดเขาน้อยท่าแฉลบ

9.2 สภาพทางสังคม

9.2.1 หมู่บ้านนี้มีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าแฉลบ

9.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา มีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วัดเขาน้อย

9.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทราย และดินเหนียว ในหมู่บ้านนี้มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สนามกอล์ฟ ร้านอาหารทะเล ป่าชายเลนที่ติดกับหมู่ที่ 4 และมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 1 แห่ง คือ ท่าแฉลบปริสอร์ท

9.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ หอยนางรมแปรรูป ท่อเสื่ออก

9.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีภูเขาบ้างเล็กน้อย ลักษณะเป็นดินทรายและดินเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

9.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

9.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

9.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

9.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

9.6.4 ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านให้ชาวบ้านมีรายได้

9.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

9.7.1 การเข้าถึงแหล่งเงินทุน โครงการ SML

10. หมู่บ้านท่าแฉลบ

ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายทรงพล พุทธเจริญทอง ให้ข้อมูล ณ วันที่ 14 ส.ค. 2555

10.1 สภาพทั่วไป

10.1.1 ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถให้ประวัติของหมู่บ้านได้ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- 1) ทิศเหนือ ติดกับ คลองบางกะจะ
- 2) ทิศใต้ ติดกับ คลองบางกะจะ
- 3) ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านท่าเนียบ
- 4) ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านท่าแฉลบ

10.1.2 ประชากรในเขตหมู่บ้าน มีจำนวน 173 ครัวเรือน เป็นชาย 400 คน หญิง 410 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก ได้แก่ ท่อเสื่ออก ประมงชายฝั่ง

10.1.3 ระบบสาธารณูปโภค ในหมู่บ้าน มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างมาก ได้แก่ ไฟฟ้า ประปาหมู่บ้านและการประปาส่วนภูมิภาค

10.1.4 เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าใช้ทางท่าแฉลบ ประมาณ 6 กม.

10.1.5 สถานที่สำคัญได้แก่ วัดคาทอลิก

10.2 สภาพทางสังคม

10.2.1 หมู่บ้านนี้ไม่มีโรงเรียน

10.2.2 สถาบันและองค์การศาสนา มีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วัดคาทอลิก

10.3 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา ลักษณะเป็นดินทราย

10.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ หอยนางรมแปรรูป ท่อเสื่ออก โครงสร้างเรือจำลอง

10.5 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม และไม่มีภูเขา ลักษณะเป็นดินทราย มีลำคลองไหลผ่าน และสามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

10.6 ความต้องการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้หมู่บ้าน

10.6.1 มีการจัดการประชุมส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน

10.6.2 การเข้าหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

10.6.3 ส่งเสริมหมู่บ้านให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก

10.6.4 ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านให้ชาวบ้านมีรายได้

10.7 สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน

10.7.1 การเข้าถึงแหล่งเงินทุน โครงการ SML

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี

จากการสนทนาระดมสมอง วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2555 เวลา 9.00 -12.00 น. ณ สถานที่ของโรงเรียนบางกะจะ โดยผู้เข้าร่วมสนทนาระดมสมอง จำนวน 20 คนเป็นผู้นำหมู่บ้าน อาทิเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน กลุ่มสตรีอาสา ชาวบ้านในชุมชน พ่อค้าแม่ค้า นักศึกษาปริญญาโท และอาจารย์ที่ปรึกษา ประเด็นที่น่าสนใจอีกคือ สถานที่แห่งใด ควรจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ ของดีตำบลบางกะจะมีอะไรบ้าง สามารถจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้หรือไม่ การสนทนาระดมสมองเกิดขึ้นและใช้เวลา ก็พอสรุปประเด็นได้ว่าควรจัดเป็นโซน ซึ่งควรนำร่องใน 9 โซน ดังกล่าวก่อน

โซน A หมู่ 10 บ้านท่าแฉลบ วิถีชุมชนชาวประมง (ชายฝั่งน้ำตื้น)

อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้าน

1. การทำอวนรอก และ โพงพาง เป็นการจับกุ้ง ปู ปลา วิธีหนึ่งสามารถทำได้โดยปักหลักลงไปใต้น้ำต้องเป็นบริเวณร่องน้ำ เมื่อถึงเวลาเราก็เอาอวนรอกลงไป เมื่อถึงเวลาเราก็ไปยกดูว่ามีของเข้าบ้างรึป่าว ยิ่งน้ำลงยิ่งดี เพราะของจะเข้าเยอะ แต่การล่ออวนไม่สามารถทำได้ทุกวัน จะสามารถทำได้เป็นช่วงเวลาต้องดูน้ำ ดูข้างขึ้นข้างแรม ดูอากาศ หลายอย่างประกอบกันซึ่งชาวประมงจะรู้กันดี การทำอวนรอก และ โพงพาง เป็นอาชีพที่มีความผิดกฎหมาย ซึ่งตอนนี้กำลังมีปัญหากันอยู่ระหว่างผู้ประกอบการและกรมประมง ซึ่งอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แต่ในไม่กี่ปีที่ผ่านมาทางการได้ออกมาตรการห้ามจับสัตว์น้ำด้วยวิธีนี้ ทำให้ชาวบ้านแถบนี้เกรงว่าจะไม่มีอาชีพ

2. การทำอวนปูและอวนลอยกุ้ง เป็นการเน้นจับเฉพาะกุ้งและปูเท่านั้น ซึ่งการทำอวนปูและอวนลอยกุ้งต้องขยันมากๆหากจับได้หรือไม่มีควมหวัง จะไม่สามารถทำได้เลย เพราะการลงอวนไปแต่ละครั้ง ต้องลงหลายๆหัว หากเก็บอวนมาแล้วเรายังไม่สามารถพักได้เราต้องรีบสาวอวนเพื่อไปปล่อยอีก และการเก็บอวนขึ้นจากน้ำมาในแต่ละครั้งไม่ได้หมายความว่าเราได้เยอะ บางครั้งอาจไม่ได้กุ้งหรือปูสักตัวก็เป็นได้ การทำอวนปู และอวนลอยกุ้งไม่ผิดกฎหมาย แต่การทำยุ่งยากกว่าอวนรอก และ โพงพาง อีกทั้งยังได้ของน้อยกว่ามากในการทำแต่ละครั้ง

3. การคัดลอก มีทั้งลอบปูและปลา ทำได้โดยการนำลอบไปวางไว้ในที่ต่างๆ ในน้ำ โดยลอบปูทำได้โดยนำลอบมัดกับเชือกและใส่ทุ่นไว้เพื่อเวลาเก็บจะได้สะดวก ส่วนลอบปลา จะต้องดำน้ำลงไปแล้วนำไม้ปักไว้ การคัดลอก หรือวางลอบ ไม่ผิดกฎหมายแต่ได้ของน้อย และค่อนข้างลำบาก

4. การเลี้ยงหอยนางรม ชั้นแรกเราต้องเตรียมแปะไว้ก่อน (แปะ คือก้อนปูนเบน ขนาดประมาณเหรียญ10บาท) เมื่อเตรียมแปะแล้ว เราก็ต้องเตรียมไม้ไผ่เพื่อทำแพไว้ในน้ำความสูงจากน้ำ ควรดูให้น้ำท่วมถึงเวลาน้ำโตเต็มที่ หลังจากทำแพแล้วเราก็นำแปะที่เตรียมไว้ไปแขวนในน้ำ รอเวลาให้เชื้อหอยนางรมที่มีอยู่เองตามธรรมชาติมาเกาะ และเจริญเติบโตเป็นตัวหอยนางรม เราไม่ต้องให้อาหารใดๆ ทั้งสิ้นเพราะหอยนางรมจะจับไรน้ำ หรือสัตว์เล็กในน้ำเป็นอาหารเอง ประมาณ 6 เดือนจะสามารถขายได้1ครั้ง หอยนางรมที่ได้จากการเลี้ยง เราจะนำมาแกะเนื้อ เพื่อนำไปขายต่อไป

5. การเลี้ยงปลา ปลาที่นิยมเลี้ยงคือ ปลากะพง เราต้องทำกระชังไว้กลางน้ำ เพื่อนำปลาไปใส่ (ปลาที่ได้มาจากการซื้อลูกปลามาอีกที ตัวละ5-6บาท) การให้อาหารแบ่งเป็น 2 มื้อ มื้อเช้า ควรให้ตั้งแต่เช้าประมาณ5-7โมงเช้า และมื้อเย็นประมาณ4-6โมงเย็น ปลาจะไม่ชอบแสงสว่าง หากเราให้อาหารเวลาเที่ยงปลาจะไม่กินอาหารเพราะปลาจะลงไปอยู่ก้นกระชังเพื่อหมกตัวหลบแสง เลี้ยงไปเรื่อยๆสักระยะหนึ่งก็สามารถขายได้ขนาดประมาณ5-7ขีดสามารถส่งร้านอาหารได้ หากเกินจากนั้นต้องติดต่อผู้ค้าปลามาดูอีกทีว่าให้ราคาเท่าใด เพราะผู้ค้าปลานำปลาเข้ากรุงเทพ เพื่อส่งออกต่อไปการสร้างกระชังเลี้ยงปลากลางน้ำสามารถทำได้แต่ห้ามกีดขวางทางน้ำ ห้ามสร้างสิ่งปลูกสร้างถาวร มิฉะนั้นจะถือว่าผิดกฎหมาย

ภาพประกอบ 2 ชาวบ้านกำลังเก็บอวนลอยกุ้งขึ้น

ภาพประกอบ 3 กุ้งค้ำที่ชาวบ้านจับได้

ภาพประกอบ 4 กระจังปลา และขนานสำหรับนอนเฝ้า

ภาพประกอบ 5 กำลังจะแขวนเฝ้า

ภาพประกอบ 6 แพหอยนางรมที่เพิ่งลงแป๊ะ

ภาพประกอบ 7 บริเวณแพหอยนางรมทั้งหมด

ภาพประกอบ 8 ผู้ใหญ่ทรงพล พุทธเจริญทอง(ชาย) และ คุณพิชัย สิงโตทอง (ขวา)

โซน B หมู่ 2 บ้านพานสลุค รำสวดงานศพ

ประเพณีงานศพในท้องถิ่น เมื่อมีการตายที่บ้านจะทำพิธีกรรมในบ้าน การจัดพิธีกรรมในงานศพจะมีการสวดหน้าศพเป็นประเพณี “การสวด” หมายถึงการร้องหรืออ่านเป็นทำนองเนื่องด้วยศาสนกิจ เช่น การสวดพระอภิธรรม สวดพระปาฏิโมกข์ สวดพระปริตร และสวดคฤหัสถ์ เป็นต้น การสวดหน้าศพหรือการสวดคฤหัสถ์ของนักสวดที่เป็นฆราวาส จะเริ่มหลังจากพระสวดอภิธรรมจบแล้ว เจ้าภาพจะจัดนักสวดชายหญิงมาร่วมร้องเพลงสวดพระมาลัย เพราะเป็นเพลงสวดสั่งสอนให้คลายความโศก มีการรำและการสวดหน้าศพ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการอยู่เป็นเพื่อนบรรดาญาติและผู้ที่มาเยี่ยมศพ ขจัดความว่าเหวของเจ้าภาพด้วย นักสวดจะประกอบด้วยหัวหน้า 1 คน และลูกคู่ร้องเรียกว่า สำหรับ นั่งล้อมวงรอบตู้พระธรรม กลางวงมีเครื่องบูชา ได้แก่ กระทงชั้น 5 คือ กระทง 5 กระทงที่ใส่ข้าวตอก ดอกไม้ไม่จำกัดสี รูป 5 มัด ๆ ละ 3 ดอก และเทียน 5 เล่ม ซึ่งจะจุดติดต่อกันตลอดเวลาที่สวด เครื่องบูชาเหล่านี้จะวางใน โตกทองเหลือง ส่วนเครื่องยกครูจะวางอยู่ในจานต่างหาก เครื่องยกครู ได้แก่ หมาก พูล ยากกินกับหมาก เทียน และดอกไม้ 5 กำ ร้องรำและร้องรับกันไปตามความสามารถ โดยมีเครื่องดนตรีทำจังหวัด คือ กลองโทน กรับและฉิ่ง การสวดหน้าศพหรือคฤหัสถ์ เนื้อร้องจะสวดพระมาลัยในส่วนแรก ส่วนหลังจะเป็นเนื้อร้องทั่วไป ตัดตอนมาจากวรรณคดี เช่น อิเหนา ราชาริราช ไกรทอง เมขลา พระอภัยมณี เป็นต้น

ระยะเวลาที่เล่น

ปัจจุบันนี้เล่น ถึง ตี 3-4 แต่จะเริ่มให้พระสวดก่อนแล้วค่อยรำสวด แต่ในสมัยก่อนจะมีการเล่นกันถึงเช้าเลย

จุดประสงค์

ในการรำสวดงานศพมีวัตถุประสงค์หลักของงาน คือการอยู่เป็นเพื่อนศพ

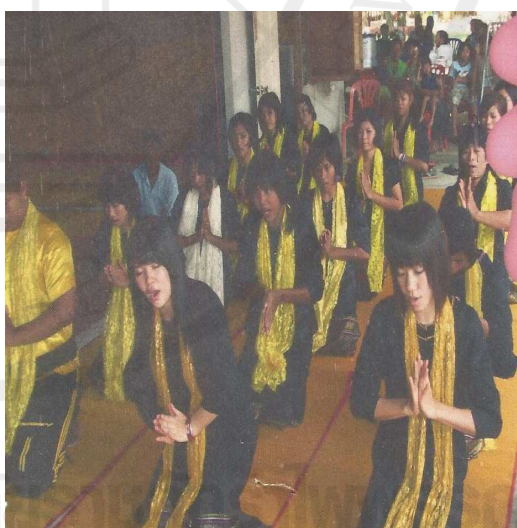
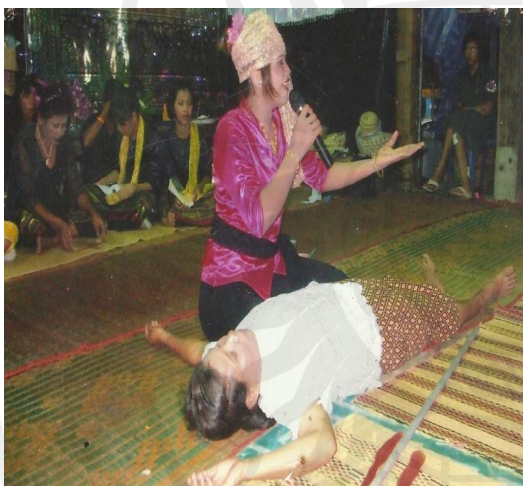

ภาพประกอบ 9 ครูภิญโญ สิงห์น้อย และครูแพน สุจิตโต อยู่เทพตะเคียน ผู้สอนรำสวดงานศพ

บทเพลงที่ใช้เล่นในงานสวดงานศพ

สำหรับเนื้อเรื่องที่ใช้ในการร่ำสวด มักจะมาจากวรรณคดีเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องไกรทอง พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน ลักษณาวาส์ สังข์ทอง ฯลฯ โดยจะมีทั้งทำนองเก่า เช่น ลมพัดชายเขานาคเกี้ยว สุดสงวน ฯลฯ และทำนองใหม่ เช่น ลูกสาวโครหนอมาเล่นรำโทน หรือทำนองเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น ทั้งนี้ ทำที่ใช้รำ จะไม่ได้คิดขึ้นมาใหม่ แต่จะใช้การประยุกต์จากทำรำของลิเก หรือทำรำของบทรละคร เช่น ทำซิ่นก ชมไม้ เป็นต้น โดยจะฝึกกันเองในคณะ

แต่ปัจจุบันการร้องรำจะมีการเปลี่ยนแนวเพลงจากในบทรวรรณคดีมาเป็นแบบลูกทุ่ง และเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่มาจากเนื้อเรื่องวรรณคดีแล้วมีการนำทำนองมาใส่แล้วร้องในบทเพลงที่ใช้ในการร่ำสวดมากที่สุดคือ บทเพลงชาละวัน

ภาพประกอบ 10 การร่ำสวดงานศพ

โซน C หมู่ที่ 3 บ้านท่าเนียน โรงงานกระเบื้องแสงจันทร์

โรงงานเครื่องเคลือบดินเผาแสงจันทร์เปิดมาเป็นระยะเวลาประมาณ 30 กว่าปี เป็นธุรกิจครอบครัวที่ทำพร้อมกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 บ้านท่าเนียน ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี บนพื้นที่กว่า 10 ไร่ และมีพนักงานประมาณ 30 กว่าคน

กระบวนการทำกระเบื้องเคลือบดินเผา

1. นำดินเหนียวที่ได้ผ่านการตากแดดให้แห้ง มาผสมกับน้ำ ฟูน โดยผสมคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วทิ้งไว้

ภาพประกอบ 11 ดินเหนียวตากแห้ง และ ผสมน้ำ ฟูน

2. นำดินที่ผสมเตรียมไว้มาเข้าเครื่อง โม่แบบหยาบ
3. นำดินที่ผ่านการโม่แบบหยาบมาเข้าเครื่อง โม่แบบละเอียดอีกครั้ง

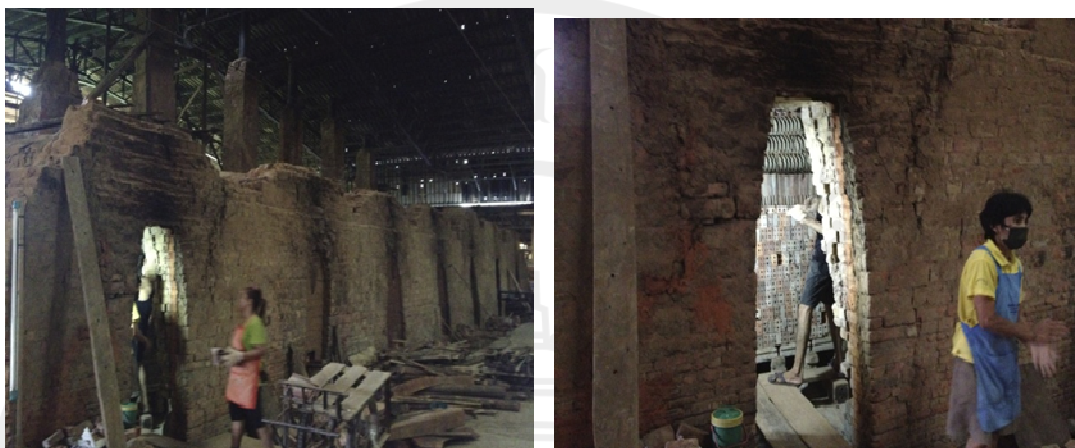
ภาพประกอบ 12 ขั้นตอนเอาเข้าเครื่องพิมพ์แบบ

4. นำดินที่ได้มาเข้าเครื่องพิมพ์แบบ เพื่อให้ออกตามแบบพิมพ์และมีขนาดตามที่ต้องการ
5. ตัดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ
6. นำมาตากแห้ง ประมาณ 1-2 วัน เพื่อให้ดินแห้งสนิท
7. นำแผ่นที่ได้จากการตากมาป้อนตามแบบที่ต้องการ (เป็นแบบแผ่นเหล็กที่ทำออกมาเพื่อเป็นตัวแบบ)
8. นำมาตากทิ้งไว้ประมาณ 1-3 สัปดาห์ (แล้วแต่สภาพอากาศ) รอจนแผ่นกระเบื้องเปลี่ยนสีซึ่งหมายความว่าแห้งสนิทแล้ว

ภาพประกอบ 13 การนำแผ่นกระเบื้องมาเรียงแล้วนำไปเข้าเตาเผา

9. นำแผ่นกระเบื้องมาเรียงแล้วนำไปเข้าเตาเผา (เผาด้วยการใช้ฟืน) เผาเป็นเวลา 2 วัน 2 คืน แล้วปิดไว้ไม่ให้โดนลมโดนแดด ประมาณ 7-10 วัน (โดยค่อยๆเปิดออกทีละน้อย) โดยการเผาหนึ่งครั้งจะสามารถเผาได้ประมาณ 15,000 แผ่น

ภาพประกอบ 14 สภาพเตาเผา

10. นำออกมาเรียงตามสายพาน
11. นำมาคัดเลือก โดยชั้นที่บิ่น เบี้ยว ไม่ได้คุณภาพก็จะถูกคัดออกไป
12. นำแผ่นกระเบื้องที่ได้คุณภาพไปเข้าเตาอบเพื่อข้อมสีตามที่ต้องการ และเผาเข้าเครื่องอัดโนมตี โดยเครื่องจะทำหน้าที่อัดโนมตีเลื่อนไปเรื่อยๆ โดยเตาจะตั้งความร้อนอัดโนมตีประมาณ 1 ค่ำน แผ่นกระเบื้องก็จะเสร็จเรียบร้อย

ภาพประกอบ 15 การข้อมสีและเผาเข้าเครื่องอัดโนมตี

13. นำแผ่นกระเบื้องออกจากเครื่อง จากนั้นนำมาคัดสีอีกครั้ง หากชั้นใดสีผิดเพี้ยนไม่เรียบร้อยก็ต้องคัดไปขายเกรด 2 เกรด 3 ซึ่งราคาก็จะต่ำกว่าเกรด 1
14. จัดเตรียมกระเบื้องเพื่อนำส่ง

ภาพประกอบ 16 การคัดเกรดกระเบื้อง

โซน D หมู่ 4 บ้านเก่า ขนمج้างของชาวจันทบุรี

ขนมจ้างเป็นขนมพื้นบ้านที่คนจันทบุรีรู้จักกันเป็นอย่างดี เป็นขนมที่ใช้วัตถุดิบจากข้าวมาแปรรูปให้มีมูลค่าสูงขึ้น และเมื่อนำมารับประทานคู่กับน้ำอ้อยโบราณที่มีกลิ่นหอมจะมีรสชาติอร่อยติดใจผู้ที่รับประทานอย่างยิ่ง (บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 7 ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี)

ส่วนผสมและอุปกรณ์

1. ข้าวเหนียว 15 กิโลกรัม
2. ชี้เต้า 5 กิโลกรัม
3. น้ำ 20 ลิตร
4. กะละมังสำหรับแช่ข้าว
5. ใบชะเหกล้า (สำหรับห่อขนม)
6. โอง่ดินหรือโอง่มังกร
7. ไม้พาย
8. ช้อนชา (สำหรับตักข้าว)
9. ดอกไม้ไฟ (สำหรับมัดขนม)
10. ปีบ(สำหรับตัมขนม)

ขั้นตอนการทำขนมจ้าง

1. เตรียมน้ำชี้เต้าโดยนำชี้เต้ามาผสมกับน้ำใส่ลงโอง่ดินหรือโอง่มังกร ที่เตรียมไว้ รอนจนชี้เต้าตกตะกอนอยู่นิ่ง โอง่ ตักน้ำส่วนที่ลอยอยู่เหนือชี้เต้านำมาแช่ข้าวเหนียว

ภาพประกอบ 17 นำข้าวเถ้ามาผสมกับน้ำใส่ลงโองดินหรือโองมังกร

2. นำข้าวเหนียวที่เตรียมไว้มาแช่ลงในน้ำดังกล่าว โดยแช่ทิ้งไว้ 3-4 ชั่วโมง สีของเมล็ดข้าวเหนียวจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองนวลระเรื่อ เนื่องจากทำปฏิกิริยากับน้ำเถ้าซึ่งเป็นด่าง ทำตามขั้นตอนนี้ประมาณ 3 ครั้ง จนกระทั่งข้าวเหนียวเปลี่ยนเป็นสีขาวขุ่น ให้ใส่ตะกร้าเอาไว้เพื่อรอให้ข้าวเหนียวสะเด็ดน้ำก่อน

ภาพประกอบ 18 นำข้าวเหนียวที่เตรียมไว้มาแช่ทิ้งไว้ 3-4 ชั่วโมง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

3. เมื่อเมล็ดข้าวเหนียวแห้งพอหมาดแล้วนำมาห่อเพื่อให้ได้ทรงขนมจ้างด้วย ใบชะพลูที่เตรียมไว้

ภาพประกอบ 19 นำมาห่อด้วยใบชะเหือ

4. เมื่อห่อขนมจ้างเสร็จแล้วก็นำไปต้มในน้ำ ประมาณ 1-2 ชั่วโมง จะได้ขนมจ้างไว้ทานเล่นกันแล้ว

ภาพประกอบ 20 นำไปต้มในน้ำ ประมาณ 1-2 ชั่วโมง

โขน E หมู่ 5 บ้านเส กลองยาว

การละเล่นเถิดเทิง หรือ เติ้งบ้องกลองยาวมีเล่นแพร่หลายทั่วไป ประเพณีการเล่นเถิงบ้องกลองยาว หรือ เถิดเทิง เป็นของพม่านิยมเล่นกันมาก่อน เมื่อครั้งพม่าทำสงครามกับไทยในสมัยกรุงธนบุรีหรือสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เวลาพักรบพวกทหารพม่าก็เล่นสนุกสนานกันด้วยการละเล่นต่างๆ ซึ่งทหารพม่าบางพวกก็เล่น “กลองยาว” พวกไทยเราได้เห็นก็จำมาเล่นกันบ้างยังมีเพลงดนตรีเพลงหนึ่ง ซึ่งดนตรีไทยนำมาใช้บรรเลง มีทำนองเป็นเพลงพม่าเรียกกันมาแต่เดิมว่า “เพลงพม่ากลองยาว” ต่อมาได้มีผู้ปรับเป็นเพลงระบำ กำหนดให้ผู้รำแต่งตัวใส่เสื้อนุ่งโจงกระเบนศรีษะโพกผ้าสีชมพู (หรือสีอื่นๆบ้างตามแต่จะใช้สีสลับกัน) มือถือขวานออกมารำยรำเข้ากับจังหวะเพลงที่กล่าวมานี้จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า เพลงพม่ารำขวาน

ดังนั้นเมื่อชาวไทยเห็นเป็นการละเล่นที่สนุกและเล่นได้ง่าย ก็เลยนิยมเล่นกันแพร่หลายแทบทุกหัวบ้านหัวเมือง และเล่นสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้ เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นเถิงบ้องกลองยาว คือ

1. กลองยาว (เล่นกันหลายๆ ลูกก็ได้ ขอให้มียกกลองเอกเป็นกลองนำไว้ลูกหนึ่ง)
2. กรับ
3. ฉาบเล็กและฉาบใหญ่
4. โหม่ง
5. ฉิ่ง

ลักษณะของกลองยาว มีความยาวประมาณ 3 ศอก หางยาวปลายบานเป็นรูปคล้ายดอกคำโพย ตอนหัวทำเป็นกระพุ้งมาถึงคอ จากนั้นค่อยๆ คอดออกเป็นหางกลอง กลองยาวนี้เขาขึ้นหนังไว้ตอนหัวหน้าเดียว มีสายโยงเร่งเสียงทำด้วยหนัง เรียกว่า “หนังเรียด”

หนังเรียดนี้ซึ่งโยงระหว่างของหนังที่เป็นหน้ากลองกับคอของกลอง ตรงที่มีหนังเรียดหรือตรงหัวกลองนี้ เขามักใช้ผ้าสีหรือผ้าดอกสวยๆ หุ้มตลอด เพื่อไม่ให้แลเห็นหนังเรียดที่หน้าเกลียด และตรงริมของหนังหน้ากลองจะมีผ้าจีบเป็นชั้นๆ ให้สวยงามหุ้มอีกทีหนึ่ง หน้ากลองกว้างประมาณ 8-9 นิ้ว ตรงกลางหน้ากลองติดข้าวสุกบดผสมขี้เถ้า เพื่อถ่วงเสียงให้มีกังวานได้ระดับตามที่ต้องการ แต่ถ้าตัวกลองมีสายสะพายผูกกระหว่างหูกลองด้านหน้ากับกลอง คนตีใช้สายสะพายเฉียงบ่าให้ตัวกลองเฉียงไปตามลำตัวของคนตีและยกหน้ากลองให้สูงขึ้นทางขวามือ เพื่อให้ตีได้อย่างถนัดเสียงกลองยาวมีหลายเสียง เกิดจากการใช้มือหนึ่งกดห้ามความกังวานของเสียงไว้ แล้วใช้อีกมือหนึ่งตีไปบนหน้ากลองเสียง “ เติ้ง” เกิดจากการใช้ฝ่ามือตีลงไปประหน้ากลอง โดยแรงเสียง “ เถิด” เกิดจากการใช้ฝ่ามือตีลงบนหน้ากลอง พอจะมีกังวานก็ห้ามไว้และเสียง “ บ้อง” หรือ “ บ้อง” เกิดจากการใช้กำมือทุบลงไปบนตรงกลางหน้ากลองการเล่นกลองยาวนี้ มักเรียกกันว่า เล่น “ เล่นเถิดเทิง” หรือ “ เติ้งบ้อง” ที่เรียกกันเช่นนี้ก็เพราะเรียกตามเสียงกลองยาวนั่นเอง เพราะเมื่อกลองยาวเริ่มตีเรียกเสียงจังหวะนั้น จะได้ยินเสียงเป็น “ เถิด เติ้งบ้อง บ้อง เติ้งบ้อง” เรื่อยไป

วัสดุที่ใช้ทำกลองยาว

1. ไม้จริง ใช้ทำตัวกลอง ตอนหน้าใหญ่ ตอนท้ายลักษณะเรียวแล้วบานตอนปลาย เป็นรูปดอกคำโพง มีหลายขนาด
2. ข้าวสุก ใช้ติดตรงกลางของหน้ากลอง โดยบดผสมขี้เถ้าเพื่อถ่วงเสียง
3. ผ้าสีหรือ ใช้หุ้มตกแต่งกลองให้สวยงาม
4. หนังสัตว์ ใช้ทำหนังกลอง
5. สายสะพาย ใช้ผูกกลองไว้คล้องสะพายบ่า

วิธีเล่นกลองยาว

ก่อนเล่นมีการบูชาไหว้ครู โดยจุดธูปเทียนดอกไม้ สุรา และเงิน 12 บาท การเล่นใช้คนเล่นทั้งหมด 18 คน

1. คนตีกลอง 9 คน
2. คนรำ 6 คน
3. คนตีฆ้อง โหม่ง ฉาบ 3 คน
4. นักร้องวงคิดถ่วงเทียบเสียงกลอง (ถ่วงด้วยข้าวสุก ต่ำกับขี้เถ้าให้ละเอียดหรือเหนียว) เริ่มเล่นโหม่งตีฆ้องให้สัญญาณขึ้นเพลง เพลงที่จะเล่นมีประมาณ 5 เพลง

1. เพลงม้าย่อง
2. เพลงหรั่งย่าเท้า
3. เพลงแขก
4. เพลงเซ็งกระต๊อบ
5. เพลงเซ็งสวิง

ในระหว่างขึ้นเพลง นักรำจะทำการรำรำไปตามเพลงแต่ละชนิด เวลาจบ หัวหน้าที่อยู่ในหมู่กลองเร่งเตือนว่าจะลงกลองเพื่อจบหรือหยุดเล่น

อุปกรณ์ในการทำกลองยาว

1. ไม้
2. ลีว
3. สว่าน
4. หนังสัตว์
5. ลวด หรือ เชือก
6. ขวาน
7. กระจาดทราย

8. แชล็ก
9. ผ้า
10. เครื่องแกง
11. ครก สาก ขนาดใหญ่

ภาพประกอบ 21 เครื่องมือที่ใช้ทำกลองยาว

ขั้นตอนการทำกลองยาว

1. หาไม้แก่น และต้องมีน้ำหนักที่เบา เช่น ต้นขนุน เพราะเป็นต้นไม้ที่ดีที่สุด
2. จากนั้นนำมาเกลา และตากให้เป็นรูปทรงกลองยาว
3. ใช้เครื่องมือเจาะ เช่น สิว แต่สมัยนี้นิยมใช้ลูกหมูในการเจาะ

ภาพประกอบ 22 นำมาเกลา และตากให้เป็นรูปทรงกลองยาว

4. หาหนังวัว จากนั้นนำมาตากแดดแล้วก็ตำ โดยใช้เครื่องแกงตำรวมกับหนัง ถ้าเป็นลูกวัวก็จะดี หรือจะเป็นแก้งป่าก็ได้
5. จากนั้นนำหนังมาขูดให้หนังเสมอกัน นำหนังมาล้างและตากให้แห้ง
6. นำหนังมาวัดกับกลองแล้วตัด

ภาพประกอบ 23 นำหนังมาวัดกับกลองแล้วตัด

7. จากนั้นนำเชือกและลวดมาร้อย แล้วดึงให้หนังตึง

ภาพประกอบ 24 นำเชือกและลวดมาร้อย แล้วดึงให้หนังตึง

8. ถ้าเราอยากทราบว่าคลองดังแค่ไหน ให้นำคลองไปกระแทกกับน้ำ ถ้าเสียงดังกังวาน แสดงว่าใช้ได้

โขน F ม.8 บ้านดอนทราย (ค่ายเนินวง)

ค่ายเนินวง สร้างในรัชกาลที่ 3 มูลเหตุมาจากกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ซึ่งยกทัพเข้ามาตีหัวเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงนครราชสีมา อันเป็นที่เกิดวีรกรรมทำสุรนารีขึ้น ทางกรุงเทพฯ ส่งกองทัพขึ้นไปปราบปรามจนเจ้าอนุวงศ์หนีไปพึ่งญวนกลายเป็น เรื่องบาดหมางทำให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับญวน จึงสร้างขึ้นเพื่อเตรียมรับศึกญวน จันทบุรีเป็นหัวเมืองชายทะเล เดิมตั้งอยู่ที่ ต.บ้านลุ่มฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ภูมิประเทศไม่เหมาะจะเป็นฐานทัพ รัชกาลที่ 3 ทรงเกรงว่าญวนจะมายึดเอาได้จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เลือกราชโยธา มาได้ที่บ้านเนินวง เป็นเนินเล็กๆ พื้นที่สูงสามารถเห็นข้าศึกถึงปากแม่น้ำจันทบุรี เหมาะแก่การตั้งมั่นอย่างยิ่ง จึงลงมือสร้างเมื่อพ.ศ.2377 สร้างอย่างถูกต้องตามหลักยุทธศาสตร์ โดยสร้างเป็นเมืองป้อม เมืองป้อมเนินวง เป็นรูปสี่เหลี่ยมมีพื้นที่ประมาณ 270 ไร่ สร้างกำแพงสูง ๖ เมตร ล้อมรอบมีป้อม คูน้ำ และประตูสี่ทิศ มีปืนใหญ่จุกช่องตามกำแพงเมือง ตั้งเรียงรายไปตามช่องโอบเสมา ตั้งจังก่าพร้อมทำการยิง และเป็นปืนใหญ่ที่มีขนาดกว้างปากลำกล้องน่าจะเกิน 155 มม. ค่ายเนินวง เป็นโบราณสถานที่อยู่ใกล้ตัวเมืองในเขต อ.เมือง จันทบุรี เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เมืองจันทน์ และเป็นแหล่งโบราณคดี ที่มีสวนผลไม้ของชาวบ้านอยู่ในพื้นที่ คือ สวนสละ ที่มีชื่อเสียงของจันทบุรี ที่เรียกกันว่า "สละเนินวง" เมื่อชมค่ายเนินวงแล้วก็ต้องมาชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพานิชย์นาวิประวัติศาสตร์ใต้ท้องทะเล ซึ่งมีความสำคัญเทียบเท่ากับการศึกษาประวัติศาสตร์ในภาคพื้นดิน จังหวัดจันทบุรีมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการเดินเรือมาอย่างยาวนาน โบราณคดีต่างๆ ที่ถูกค้นพบใต้ท้องทะเล ถูกรวบรวมมาไว้ที่นี่ กรมศิลปากรได้เริ่มมีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า วิจัยทางด้านโบราณคดีใต้น้ำขึ้นในประเทศไทยซึ่งจากการปฏิบัติงานสำรวจและขุด ค้นแหล่งโบราณคดีใต้น้ำในท้องทะเลไทย ทำให้มีจำนวน โบราณวัตถุจากแหล่งเรือสำเภาโบราณจมเพิ่มมากขึ้น การเตรียมการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการปฏิบัติงานโบราณคดี ใต้น้ำและประวัติศาสตร์การพาณิชย์นาวีของไทย จึงเป็นงานสำคัญที่ต้องดำเนินงานเป็นลำดับต่อมา ประกอบกับในปี พ.ศ. 2535 กองทัพเรือและกรมศิลปากรได้ตรวจยึดโบราณวัตถุจำนวนมากจากชาวต่างชาติที่เข้ามา ทำการลักลอบขโมยโบราณวัตถุจากซากเรือสำเภาโบราณจมใต้ทะเลบริเวณอ่าวไทย นับเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่พบจากท้องทะเลไทย ซึ่งจะเป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยในการสืบค้นความเป็นมา และบอกเล่าถึงเรื่องราวทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์นาวีในอดีตได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้กรมศิลปากรจึงมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อเป็นสถานที่รวบรวม อนุรักษ์ ศึกษาและจัดแสดงด้านประวัติศาสตร์

การพาณิชย์นาวี โดยได้รับงบประมาณในการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2537 ณ บริเวณโบราณสถาน ค่ายเนินวง ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีการเดินทาง หากมากรุงเทพฯ เส้นทางใกล้ที่สุด ในการมาจันทบุรี คือ มาตามถนนมอเตอร์เวย์ แล้วมาเข้าถนน 334 ที่ อ.บ้านบึง เดินทางต่อไป ทางเข้าตัวเมืองจันทบุรีนั้นเข้าได้ถึง 4 เส้นทาง จะกล่าวถึงแต่เส้นทางที่เกี่ยวข้องมิฉะนั้นจะเกิดการ สับสน ไปไม่ถูกสักเส้นเดียว เส้นทางที่จะแนะนำให้ไปยังค่ายเนินวง คือเส้นทางที่เมื่อมาจากกรุงเทพฯ มาถึงสี่แยกเขาไร่ยา ประมาณหลัก กม.324 ให้เลี้ยวขวาเข้าถนนรักศักดิ์ชุม จะผ่านสถาบันราชภัฏ ไร่ไฟพรรณี ตรงไปเรื่อยๆ จะผ่านสวนสาธารณะสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งจะเห็นบึงน้ำ ขนาดใหญ่ และเนินกลางบึงคือ ราชานุสาวรีย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ทรงประทับ ม้าออกศึก เมื่อผ่านสวนฯ จนสุดทางที่สามแยกแล้ว ให้เลี้ยวขวา (เลี้ยวซ้ายจะไปตลาดสด) ไปทาง บ้านท่าแฉลบ (คูที่เสาหลัก กม.) วิ่งไปหน่อยก็จะถึงทางแยกซ้ายไปยังอู่ต่อเรือสมเด็จพระเจ้าตากสิน ที่กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ เลี้ยวขวาเข้าอู่ต่อเรือไปแล้ว วิ่งไปเรื่อยๆ จะพบถนนแยกขวา สาย 3147 (ถนนไปท่าใหม่) เลี้ยวขวาเข้าสาย 3147 ไปประมาณ 400 เมตร ค่ายเนินวงจะอยู่ทางขวามือ วิ่งเข้าประตูไปได้เลย ไปจอดรถทางด้านหลัง หรือเลยไปจอดที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวี ที่อยู่ด้านหลังเลยก็สะดวกดี ชมค่ายเนินวงแล้วจะได้ไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวี ที่อยู่ด้านหลังเลยก็สะดวกดี ชมค่ายเนินวงแล้วจะได้ไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาณิชย์นาวี แห่งแรก และแห่งเดียวของไทย มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลบางกะจะ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะของเมือง ที่สร้างมีกำแพง ป้อม คู ประตู 4 ทิศ ทิศละ 2 ประตู เป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 14 เส้น ยาว 15 เส้น มีปืนใหญ่ตั้งเรียงรายอยู่ตามช่องโอบเสมา ภายในค่ายมีสิ่งก่อสร้างตามที่กรมศิลปากรได้ขึ้น ทะเบียนค่ายเนินวงเป็นโบราณ เมื่อปี พ.ศ. 2499 หลักฐานที่ เหลือถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ดังนี้ ศาลเจ้าหลักเมือง กว้าง 14 เมตร ยาว 20 เมตร

1. ประตูเมือง 8 ประตู แต่ละประตูกว้าง 4 เมตร ยาว 3 เมตร
2. ประตูช้าง 1 ประตู กว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร
3. สระน้ำ 1 สระ กว้าง 1 เมตร ยาว 60 เมตร
4. กำแพงเมือง กว้าง 14 เมตร ยาว 4 กิโลเมตร
5. คูรอบเมือง กว้าง 14 เมตร ยาว 4 กิโลเมตร
6. วัดโยธานิมิต กว้าง 96 เมตร ยาว 150 เมตร
7. คลังกระสุน 1 แห่ง กว้าง 40 เมตร ยาว 60 เมตร ภายในบริเวณกำแพงค่ายเนินวง

วัดโดยรอบยาว 2,000 เมตร เป็นเนื้อที่ประมาณ 270 ไร่ งาน 70 ตารางวา

ต่อมาป้อมชำรุดทรุดโทรมไปมาก ในปี พ.ศ. 2516 จึงได้มีการบูรณะตัวป้อม และประตู ค่ายทางด้านทิศตะวันออกใหม่ เมื่อขึ้นไปยืนอยู่ตรงป้อมและมองออกไปจะสามารถมองเห็น ทิวทัศน์ ของทะเลได้อย่างชัดเจนและสองฟากของตัวป้อมเป็นกำแพงวัด ปัจจุบันทางกรมศิลปากร ได้นำ

ปิ่นโบราณมาตั้งแสดงไว้ โดยหันกระบอกปืนสู่ทะเลอย่างเตรียมพร้อม ปัจจุบันมีอยู่ 39 กระบอก และกรมศิลปากรได้ใช้บริเวณค่ายส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีใต้น้ำ เพื่อ เป็นสถานที่ เก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุที่งมขึ้นมาได้จากการกู้เรือสินค้าที่อัปปางในบริเวณน่านน้ำเมือง จันทบุรี และอ่าวไทยทั้งหมด

ภาพประกอบ 25 คลังกระสุน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพณิชยน์วชิรจันทบุรี

ประวัติศาสตร์ใต้ท้องทะเล มีความสำคัญเทียบเท่ากับการศึกษาประวัติศาสตร์ในภาคพื้นดิน จังหวัดจันทบุรีมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการเดินเรือมาอย่างยาวนาน โบราณคดีต่างๆ ที่ถูกค้นพบ ใต้ท้องทะเล ถูกรวบรวมมาไว้ที่นี่ กรมศิลปากรได้เริ่มมีการดำเนินการศึกษา ค้นคว้า วิจัยทางด้าน โบราณคดีใต้น้ำขึ้นในประเทศไทย ซึ่งจากการปฏิบัติงานสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีใต้น้ำ ในท้องทะเลไทย ทำให้มีจำนวนโบราณวัตถุจากแหล่งเรือสำเภาโบราณจมเพิ่มมากขึ้น การเตรียมการ จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการปฏิบัติงานโบราณคดีใต้น้ำ และประวัติศาสตร์ การพาณิชย์นาวีของไทย จึงเป็นงานสำคัญที่ต้องดำเนินงานเป็นลำดับต่อมา ประกอบกับในปี พ.ศ. 2535 กองทัพเรือและกรมศิลปากรได้ตรวจยึด โบราณวัตถุจำนวนมาก จากชาวต่างชาติที่เข้ามา ทำการลักลอบงมโบราณวัตถุจากซากเรือสำเภาโบราณจมใต้ทะเลบริเวณอ่าวไทย นับเป็นแรงกระตุ้น สำคัญที่ทำให้คนไทยตระหนักคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่พบจากท้องทะเลไทย ซึ่งจะเป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยในการสืบค้นความเป็นมา และบอกเล่าถึงเรื่องราวทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์นาวีในอดีตได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ กรมศิลปากรจึงมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดสร้าง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อเป็นสถานที่รวบรวม อนุรักษ์ ศึกษาและจัดแสดงด้านประวัติศาสตร์ การพาณิชย์นาวี โดยได้รับงบประมาณในการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2537 ณ บริเวณ โบราณสถาน ค่ายเนินวง ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ภาพประกอบ 26 เรือบรรพนาวิน

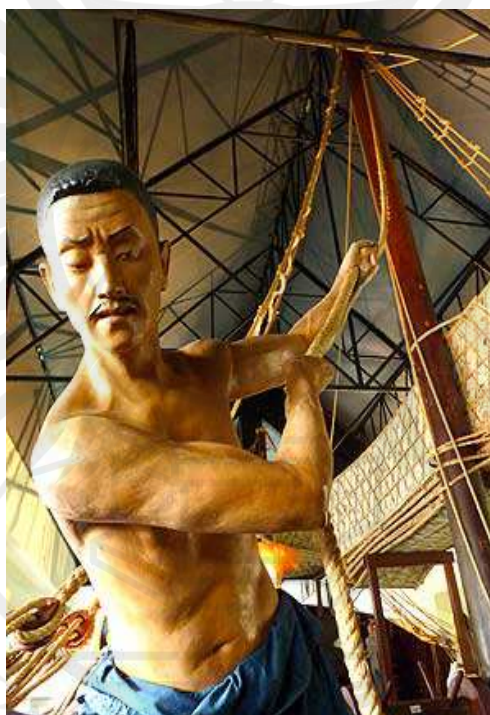
ห้องจัดแสดงสินค้าและวิถีชีวิตชาวเรือ

จากทางโถงด้านหน้าเดินขึ้นบันไดมาก็จะพบห้องนิทรรศการที่จัดแสดงให้เห็นวิวัฒนาการด้านพาณิชย์นาวีในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่ยุคโบราณ พร้อมด้วยเส้นทางเดินเรือ เมืองท่าโบราณ และสินค้า ในห้องนี้มีไฮไลท์สำคัญอยู่ที่การจำลองเรือสำเภาไทยโบราณ (ขนาดเล็กที่สุด) มาจัดแสดงไว้อย่างอลังการกลางห้อง เรือลำนี้มีจุดเด่นอยู่ที่ กง กราบเรือ กระดุกงู มีชื่อว่า “บรรพนาวิน” เขียนติดอยู่ที่ท้ายเรือ ซึ่งคุณวิรัช สุริวงค์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ฯ กล่าวว่า บรรพนาวิน หมายถึง บรรพบุรุษแห่งการเดินเรือ ส่วนนกฟีนิกซ์ที่เกาะอยู่บนภูเขากลางทะเล คือความเป็นอมตะ ฆ่าไม่ตาย เปรียบดังเรือไม่ล่ม

ภาพประกอบ 27 ไหสีหูของจริงที่ขุดขึ้นจากทะเลในระวางเรือ

ด้านหน้าของเรือบรรพนาวินาคเป็นรูปราหู (หนึ่งในรูปที่ชาวเรือเคารพ) มีตาเรียวกลม ขอบนอกขาวขอบในดำอยู่ด้านข้าง ชาย-ขวา“นี่เป็นรูปแบบของตาเรือสินค้าคือมีตาสีดำมองไปข้างหน้า ส่วนตาเรือประมงจะเป็นรูปตาปลาเหลืองมองลงต่ำ แต่ถ้าเป็นตาเรือโจรสลัดจะเป็นรูปตาตัดเหลืองเพียงครั้งเดียว ถ้าใครเจอกลางทะเล ต้องรีบหนีทันที” คุณวิรัชอธิบายเรือลำนี้แม้จะจำลองมาจัดแสดง แต่ว่าก็ทำเหมือนจริง นักท่องเที่ยวสามารถเดินเข้าไปชมห้องต่างๆในท้องเรือ ระวังเรือ และสามารถขึ้นไปบนเรือได้ โดยระวังสินค้าแรก จัดแสดงให้ลึกลับเคลือบน้ำตาลดินแห่งเมืองสิงห์บุรี และเครื่องเคลือบสังคโลกเขียวไข่กาที่ขุดค้นพบ ส่วนระวางต่อไปเป็นผ้าไหมแพพรพรรณที่นำมาจากจีน เครื่องเทศที่นำไปขาย ด้านระวางกลางเรือมีทองแดงจำนวนมากซึ่งนอกจากจะเป็นวัสดุที่ซื้อมาเพื่อให้ ประโยชน์แล้วยังเป็นอับเฉาเรืออีกด้วย ต่อมาเป็นระวาง 4 เป็นที่เก็บไม้ฝาง ในขณะที่ระวางท้ายเรือ เป็นส่วนทำอาหารและห้องจับกังเรือที่อยู่กันแบบง่ายๆ ตามอัตรภาพ

ภาพประกอบ 28 การจำลองวิถีชีวิตชาวเรือบนเรือบรรพนาวิน

จากชั้นล่างมาดูชั้นบนของเรือกันบ้าง บนนี่เป็นที่จัดแสดงวิถีชาวเรือ มีกับตันเรือหรือจุ่มจู้ หรือได้กั้งยืนคุมคนงานบนชั้นคาคฟ้า ขณะที่ชั้นบนเรือนั้นมีการจำลองเรื่องราวบนเรือให้ดูหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ”อาบั้น” คนดึงเชือกใบเรือ ผู้มีหน้าที่ดูแลเรือ มีเตาตั้งทำหน้าที่ดูแลสมอเรือ มีจุมไฟ หรือกุดี จับกัง แบกหามสิ่งต่างๆบนเรือ รวมด้วยองค์ประกอบต่างๆของเรือ อาทิ ใบเรือ พังงาเรือ ลูกตะเกาทำจากหวายใช้สำหรับกันเรือกระแทก

โซน G หมู่ 9 บ้านเขาน้อย ผลิตภัณฑ์เปลือกบางกะจะ

ในสมัยนั้นการทอเสื้อต้องซื้ออกและปอกจากชาวบ้านตำบลต่างๆ มาจัก มาลอก กกที่ใช้ทอเสื้อคือกกกลมจะมีลำต้นกลวง ผิวมันและเหนียว เมื่อทอเป็นเสื้อจะให้สัมผัสที่นุ่มนวลชัดเจนได้มัน ผู้คนจึงนิยม เมื่อนำกกมาจับเป็นเส้นเล็กๆ แล้วนำมาผึ่งและตากให้แห้งสนิทแล้ว จึงลงมือข้อมสีกกระยะแรกๆ ใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้หรือหัวพืช ซึ่งมี 3 สีคือ สีแดงได้จากเปลือกยาง สีดำได้จากลูกมะเกลือและจากการนำกกไปหมักโคลน สีเหลืองได้จากหัวขมิ้น โขลกเอาน้ำมาต้มข้อม ต่อมาจึงนำสัตวศาสตร์เข้ามาใช้ส่วนมากเป็นสีเข้อร์มันชนิดที่ใช้ข้อมแพรและไหม การข้อมสีกจึงสะดวกขึ้น หลังจากเส้นกกที่ข้อมสีแห้งแล้วจึงเริ่มกระบวนการทอเสื้อ พวกเขา มีความสามารถในการคิดประดิษฐ์ลวดลายต่างๆ เช่น รูปกุหลาบ รูปครุฑ ลายไทย ฯลฯ

การเตรียมกก

เดิมชาวบ้านจะใช้ต้นกกที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ มาใช้ทอเสื้อ ต่อมาเมื่ออาชีพการทอเสื้อเป็นที่แพร่หลาย ต้นกกที่ขึ้นเองตามธรรมชาติไม่เพียงพอที่จะนำมาทอเสื้อ จึงได้มีการทำนากกขึ้น ผู้ที่จะทำนากกได้นั้น ต้องมีที่ดินในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง เริ่ม ด้วยการไถคราดเก็บวัชพืชต่างๆ ออก เช่นเดียวกับ การทำนา เตรียมดินเสร็จก็ต้องหาหัวกกใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นแ่งคล้ายหัวขามีหน่ออ่อนของกกโผล่ขึ้นมา และนำไปปลูกรูปร่างคล้ายกับการทำนาข้าว เมื่อกกออายุได้ 1 - 2 เดือน ต้องไปกำจัดวัชพืชและใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ คือ ปุ๋ยยูเรีย รองนกออายุได้ 4-5 เดือน จึงสามารถตัดมาใช้ได้ สีที่ข้อมยากที่สุดได้แก่ สีขาว ส่วนชาวจันทบุรีนิยมที่จะใช้สีของกกที่แห้งเองตามธรรมชาติ (สีออกเหลืองนวลอ่อนๆ เกือบขาว) โดยคัดเลือกจากกกที่มีลำต้นค่อนข้างอ่อน ผิวกกจึงจะมีสีเสมอกัน แล้วนำไปต้มในน้ำเดือดผสมเกลือเล็กน้อย เพื่อคงสภาพสี และป้องกันไม่ให้เกิดเชื้อรา

กกที่ตัดมาจะนำมาผ่าเป็นซีกเล็กๆ 3-4 ซีกต่อต้น ชาวบ้านเรียกว่า “การจักกก” นำกกที่จักแล้วมามัด แล้วนำไปผึ่งลมให้แห้งสนิท ก่อนที่จะนำเส้นกกไปข้อมสี ให้นำกกที่แห้งสนิทไปแช่น้ำให้นิ่มเสียก่อน สีที่ใช้ข้อมมักใช้สีชนิดเดียวกันกับสีข้อมไหม

นอกเหนือจากกกที่เป็นวัสดุสำคัญในการทอเสื้อแล้ว ยังมี “เอ็น” ที่ใช้ร้อยฟืม เพื่อใช้ในการทอเสื้อด้วยเอ็นที่ใช้ขึ้นจะทำมาจากต้นปอกระเจา ซึ่งสามารถปลูกได้ง่ายมาก โดยการนำเมล็ดปอมาหว่านบนพื้นดินที่เตรียมไว้ คล้ายการปลูกกก จะต้องหว่านให้แน่นเมื่อเวลาปอกระเจาโตขึ้นจะทำให้ลำต้นตรงสูง และไม่มีกิ่งเวลาลอกเปลือกจากลำต้นจะทำได้โดยสะดวกระยะเวลาที่ปลูกพอประมาณเดือนพฤษภาคม ใช้เวลา 5-6 เดือนจึงสามารถนำมาใช้ทำเป็นเอ็นได้ วิธีทำเอ็นให้ลอกเปลือกปอออกมาขูดให้เหลือแต่ใย ซึ่งเหนียวมาก แล้วนำไปตากให้แห้งแล้วนำมาข้อมสีเป็นอ่อน เมื่อเวลานำไปทอกับกก สีจะได้กลมกลืนกัน จากนั้นจึงนำเส้นปอไปฉีกให้เป็นเส้นฝอย โดยดึงผ่านตะปูหรือเหล็กแหลม แล้วนำไปปั่นเป็นเส้นเอ็นที่มีความยาวติดต่อกันพันใส่แกนไม้ไว้ใช้สำหรับทอเสื้อต่อไป

ภาพประกอบ 29 ตันกก

วิธีการทอเสื่อ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื่อ จะประกอบด้วย

1. กกข้อมสี่ต่างๆ ที่ตากแห้งแล้ว
2. เอ็น
3. ฟืม
4. ไม้พุ่งกก
5. ม้ารองนั่ง

ก่อนที่จะทอเสื่อต้องนำเอ็นมาจิ้งไว้กับกก (ไม้ 2 อัน ฟืมอยู่ตรงกลาง) โดยร้อยเอ็นผ่านรูฟืมจนเต็มฟืม การทอเสื่อนั้นส่วนมากจะใช้คนทอ 2 คน ให้คนหนึ่งเป็นคนพุ่งกกเข้าไประหว่างฟืมกับเอ็นแล้วอีกคนจะเป็นคนเลื่อนฟืมมากระทบเส้นกกให้เข้าชิดติดเป็นผืนเดียวกัน

ขั้นตอนการผลิต

1. นำต้นกกราชินี หรือกกกลม ที่มีขนาดลำต้นตั้งตรงและขนาดพอเหมาะ ผ่าสี่ แล้วตากให้แห้ง จึงนำมาข้อมสี่ตามที่ต้องการ และตากให้แห้งสนิท
2. เมื่อได้ต้นกกที่ตากแห้งสนิทดีแล้ว จึงนำมาทอเป็นผืน ขนาดกว้างตามขนาดของฟืมที่ใช้ทอ ส่วนใหญ่นิยมทอขนาด 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่กว้าง 130 × 190 ซม. ขนาดกลาง 100 × 190 ซม. และขนาดเล็ก 120 × 90 ซม. ใช้ลวดลาย และสีเส้นตามที่ต้องการ และบางครั้งใช้กกกลมทั้งต้นมาทอเป็นผืน จะได้เสื่อผืนใหญ่ที่มีขนาดหนาและมีความนุ่ม ใช้นั่งหรือนอนสบายเมื่อได้เสื่อที่ทอเป็นผืนเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำมาตัด แต่งให้เรียบร้อย และเย็บขอบด้วยผ้า เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย สวยงาม และทนทาน
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการทอเสื่อเป็นผืน หากมีกกที่ตากแห้งแล้วนำมาทอ วันหนึ่งจะได้เสื่อประมาณ 1 - 2 ผืนแล้วแต่ขนาดความยาวของเสื่อที่ต้องการ

4. ในการทอเสื่อกก จะใช้แรงงานคน 2 คน โดยมีคนทอ 1 คน และอีกคนทำหน้าที่สอดกก ให้เข้าตามพืม โดยจะสลับสัตามลวดลายที่ต้องการ
5. เมื่อทอจนสุดผืน จะมีการผูกที่ปลายเพื่อให้แน่นหนาและไม่หลุดออกจากกัน ในการทอแต่ละวัน ขึ้นอยู่กับความขยัน ในหนึ่งวันทอได้ 3-4
6. เสื่อเมื่อทอเส้นแล้ว จะต้องนำไปตากแดดให้แห้งซัก 2-3 ชั่วโมง เพราะในขั้นตอนที่ทอ จะมีการพรมน้ำที่ปลาย เมื่อให้อ่อน และสะดวกต่อการทอ
7. เสื่อกกสำเร็จรูปที่มีการแปรรูปมาเป็นเสื่อพับ ที่มีขนาดเล็ก และสะดวกต่อการพกพา

ภาพประกอบ 30 การลอกต้นกก

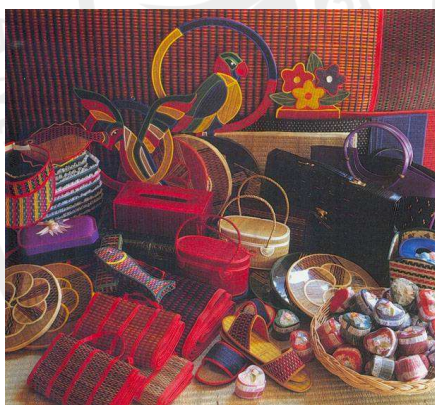
ภาพประกอบ 31 กกที่ย้อมสีเสร็จแล้ว

ภาพประกอบ 32 เสื่อกกที่ทอเสร็จแล้ว

ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์

ลักษณะที่โดดเด่นของเสื่อกกของกลุ่มสตรีทอเสื่อกกบ้านเขาน้อย จะใช้กราชินีนำมาผ่าซีกหรือกกกลมตากให้แห้ง แล้วทำการย้อมสีตามลายที่ต้องการ จึงนำมาทอเป็นผืน แต่ละผืนจะมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพราะสมาชิกแต่ละคนจะทำการทอตามลายที่ตนเองถนัด บางครั้งจะทำการทอด้วยกกกลมทั้งต้นทำให้ได้เสื่อที่มีความหนา นุ่ม ใช้นั่ง/นอนได้สบาย

ภาพประกอบ 33 ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเสื่อกก

โซน H หมู่ 1 บ้านบางกะจะ วัดพลับบางกะจะ โบราณสถาน

วัดพลับ หมู่ 1 บ้านบางกะจะ ต.บางกะจะ อ.เมืองจันทบุรี เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองจันทบุรี สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2300 มีชื่อเดิมว่าวัดสุวรรณดิมพฐาราม แปลว่าอารามที่มีผลมะพลับทอง แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่าวัดพลับ กองทัพของพระเจ้าตากสินได้แะพักที่วัดนี้ก่อนเข้าตีเมืองจันทบุรี พระองค์และแม่ทัพนายกองได้รับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์และรับถวายพระยอดตรง ต่อมา มีชื่อเสียงโด่งดังจนมีคำพูดในหมู่นักเลงพระว่า พระยอดตรงดีต้องพระยอดตรงวัดพลับบางกะจะ น้ำพระพุทธมนต์ที่ประกอบพิธีที่วัดพลับ ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ ต้องประกอบด้วยน้ำพระพุทธมนต์จากวัดพลับนี้ด้วย โดยนำน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ถ้าพระนารายณ์ ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี และจากสระแก้ว ที่วัดสระแก้ว ต.พลอยแหวน อ.ท่าใหม่ รวมกันทำพิธีสวด ปลุกเสกน้ำพระพุทธมนต์เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนไว้ในวัดพลับนั้นได้แก่

1. วิหารไม้ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกรกิริยา รูปทรงอาคารไม้สี่เหลี่ยมจัตุรัส

ภาพประกอบ 34 วิหารไม้

2. หอไตร มีรูปทรงเป็นหอไตรขนาดกลาง สร้างอยู่ในสระน้ำ

ภาพประกอบ 35 หอไตรกลางน้ำ

3. พระปรางค์ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2441 ประกอบไปด้วยองค์ปรางค์ มีซุ้มประตู 4 ทิศ เหนือประตูเป็นรูปปราสาทจันทน์ ตัวปรางค์ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ 2 ชั้น มีบันไดทางขึ้น 4 ทาง ส่วนยอดปรางค์มีการซ้อนชั้น มีชั้นเชิงบาตรรองรับตัวปรางค์ขนาดเล็ก มีรูปปั้นเศียรช้างประดับ ทั้ง 4 ทิศ ลักษณะยอดบนซึ่งเป็นยอดปรางค์และตรีศูลเป็นลักษณะที่ไม่ได้พบกันมากในภาคตะวันออกเฉียง

ภาพประกอบ 36 พระปรางค์

4. โปสต์ เป็นที่ใช้ในการประกอบน้ำพระพุทธรณ์สำหรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ ตัวโปสต์มีการบูรณปฏิสังขรณ์มาแล้วหลายครั้ง ปัจจุบันจึงมีลักษณะเหมือนโปสต์ทั่วไป

5. เจดีย์กลางน้ำ เป็นเจดีย์ทรงกลม ก่ออิฐหินปูน สูงประมาณ 7 เมตรไม่ประดับ กระเบื้อง ยกฐานสูงตัวองค์ระฆังขนาดเล็ก มีส่วนประกอบแบบเจดีย์ทรงกลมทั่วไป ลักษณะศิลปะแบบอยุธยา ตอนกลาง ได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2481

6. เมรุเศษพซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “ลำซ่าง” สร้างด้วยไม้ เป็นรูปทรงสูง ประกอบด้วยเสาไม้กลมสี่ต้นรองรับหลังคาเหลี่ยม ย่อขึ้นไป 5 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ปลายยอดแหลม ด้านหน้ายังมีอาคารเป็นศาลาโถงอีกหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างคู่กันมา ในปี พ.ศ.2542 ถูกพายุฝนพัดลงมากองกับพื้นแล้วเหลือแต่ศาลาโถงเท่านั้น

อบ แต่ก็มองดูสง่า โดยเฉพาะเวลาทอดเงาใน

ลำปางหรือลำปาง

เป็นเมรุไม้สำหรับเผาศพ เป็นเมรุที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนแล้ว เดิมลำปางมีสภาพเก่าชำรุดมาก เสาเอียง กระเบื้องชำรุด มีลักษณะเด่นที่เป็นช่องก่อสร้างด้วยไม้ทรงสูง ต้นเสาไม้กลมทรงสอบ หลังคาเหลี่ยมซ้อนขึ้นไปเป็นห้าชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ปลายยอดทรงแหลม มองดูสง่าและด้านหน้ายังมีศาลาโถง ซึ่งเป็นอาคารสร้างคู่กันมาอีกหลังหนึ่ง ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่

ภาพประกอบ 37 ลำปาง

7. บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ น้ำพระพุทธรมนต์ที่ประกอบพิธีที่วัดพลับ ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธรมนต์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ จะต้องประกอบด้วยน้ำพระพุทธรมนต์จากวัดพลับนี้ด้วย โดยนำน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ถ้าพระนารายณ์ ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี และจากสระแก้ว ที่วัดสระแก้ว ต.พลอยแหวน อ.ท่าใหม่ มารวมกันทำพิธีสวด ปลุกเสกน้ำพระพุทธรมนต์เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
 บึงใหญ่
 สโมสรโรตารีจันทบุรี
 สโมสรโรตารีจันทบุรี - ตะวันออก
 ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จันทบุรี
 เทศบาลบางระจิง
 เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2542 ขนาดประมาณเส้น 3.500 บาท

ภาพประกอบ 38 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

โซน I หมู่ 6 บ้านในสวน การขุดพลอยแบบโบราณ

ภูมิปัญญาในการขุดพลอยนั้น นอกจากอาศัยโชคช่วยแล้วยังมีเทคนิควิธีการเฉพาะตัวในการค้นหาด้วย เช่น สังเกตสีของดินดูจากจี๊พลอยซึ่งก็คือแร่ “ไฟร็อกซิน” ที่มีสีดำคล้ายนิลตะโก กระจายบนผิวดิน บางรายสังเกตุจากเพื่อนพลอยจำพวกเพทายหรือพลอยน้ำค้าง นอกจากนั้นยังสังเกตุได้จาก “ตัวตุ๊กตา” ที่เคยเชื่อกันว่าเป็นอาหารของพลอยซึ่งที่แท้ก็คือ “แร่ไมก้า” ชนิดหนึ่งนั่นเอง เมื่อพบร่องรอยเหล่านี้จึงเริ่มลงมือขุด โดยขุดหน้าดินทิ้งไปก่อน เพราะเป็นชั้นหินกรวดที่เรียกว่า “ชั้นกะสะ” ซึ่งก็คือหินบะซอลต์ หรือหิน “โคบก” ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลูกร้อน” จึงจะแน่ใจว่ามีพลอย เพราะพลอยจะอยู่ในชั้นกะสะนี้เอง ชั้นกะสะนี้จะมีขนาดตั้งแต่ 10 - 30 ซม. บริเวณใดมีกะสะหนามาก บริเวณใดพลอยน้อย คนขุดมักจะเรียกบริเวณนั้นว่ามี “พลอยห่าง” เมื่อได้ดินในชั้นกะสะขึ้นมา จึงจะนำมาล้างและร่อนในตะแกรงเพื่อแยกพลอยออกจากดินและก้อนกรวด แหล่งที่มักพบคนร่อนพลอย คือ แถบห้วยสะพานหิน บ้านแสงส้ม บ้านบ่อเวฬุ

แร่รัตนชาติ จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งแร่รัตนชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย เป็นแหล่งกำเนิดพลอยหลากสีสัน ไม่ว่าจะเป็นพลอยสีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีเขียว โดยพบที่ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง โดยเฉพาะพลอยสีแดงที่ได้รับการขนานนามว่า ทับทิมสยาม พบที่ตำบลเขาหัว อำเภอท่าใหม่ และที่ตำบลบ่อเวฬุ ตำบลตกรม อำเภอขลุง พลอยเป็นสิ่งที่มีความมานานกว่า 7,000 ปีมาแล้ว กำเนิดพลอย ก่อนที่พลอยจะเกิดขึ้นมาอย่างที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ต้องผ่านการบ่มเพาะมานานนับร้อยล้านปี เริ่มจากลาวาอันร้อนระอุปะทุขึ้นสู่ผิวโลก เมื่อแข็งตัวก็จะกลายเป็นหินอัคนีเนื้อละเอียดที่เรียกว่า หินบะซอลต์ แต่ในขณะที่ลาวายังอ่อนตัวอยู่ ถ้าได้สัมผัสคู่คู้ซบอุมิเนียในหินฟิลไลต์ที่อยู่ใกล้เคียง และได้ผสมกับออกซิเจนในบรรยากาศ ก็จะกลายเป็นผลึกอะลูมิเนียมออกไซด์ ปราศจากสี เรียกว่า แร่คอร์รันดัม หรือ กากะรุน ที่มีคุณสมบัติเป็นแร่รัตนชาติที่มีความแข็งเป็นรองก็แต่เพชรเท่านั้น แร่คอร์รันดัมจะกลายเป็นพลอยหลากสีในสกุลแซฟไฟร์ได้ก็เมื่อมีแร่ธาตุอื่นๆ เข้าไปผสมอยู่ในเนื้อ แม้เพียงเล็กน้อยก็จะทำให้พลอยกลายเป็นสีต่างๆ ได้คือ ถ้าเป็นอะลูมิเนียมออกไซด์ ล้วนจะไม่มีสีเลย ถ้ามีไททานเนียมกับเหล็กปนอยู่จะให้สีน้ำเงิน มีโครเมียมปนอยู่เล็กน้อยจะให้สีชมพู ถ้ามีโครเมียมปนอยู่มากพอจะให้สีแดงเข้ม คือทับทิม ถ้ามีเหล็กปนอยู่จะให้สีเขียวและสีเหลือง ส่วนพลอยสาแทรกเกิดจากโมเลกุลของคอร์รันดัมเรียงตัวอย่างสม่ำเสมอแบบแน่นคล้ายไม้ระแนงวางต่อกัน เมื่อมีแสงมากระทบจึงสะท้อนกลับเป็นรูปดาว

แหล่งพลอย ในเขตจังหวัดจันทบุรี พบแหล่งพลอยในสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย เช่น ตามภูเขา ไร่เขา และในพื้นที่ราบกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด แหล่งที่มีพลอยแบ่งออกได้เป็นสองเขตใหญ่ๆ คือ เขตแรกเป็นแหล่งพลอยที่อยู่ทางซีกตะวันตกของจังหวัด แถบอำเภอท่าใหม่และอำเภอเมือง มีอาณาบริเวณตั้งแต่เขาหัว เขาพลอยแหวน เขาสระแก้วและบ้านบางจะกะ พลอยที่พบส่วนใหญ่เป็นพลอยสีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง พลอยสาแทรก และพลอยจำพวกเพทายและโกเมน

เขตที่สอง เป็นแหล่งพลอยที่อยู่ทางซีกตะวันออกของจังหวัด แถบสระบาปในเขตอำเภอขลุง และอำเภอมะขาม บริเวณบ้านบ่อเวฬุ บ้านสีเสียด บ้านตกรวม บ้านบ่อเอ็ด บ้านกลาง บ้านงูปลาไหล บ้านคกชี บ้านสะตอ ห้วยสะพานหิน (บ้านทัพนคร) บ้านแสงแดง และบ้านแสงส้ม พลอยที่พบส่วนใหญ่เป็นพลอยสีแดงและสีน้ำเงิน คุณภาพของพลอย การพิจารณาคุณภาพของพลอยมีวิธีสังเกตหลายประการคือ ความแข็ง มีค่าวัดเป็น โมส์สเกล ไม่ต่ำกว่า 6 (เพชร เท่ากับ 10) ความงามของสี คือสร้างความลึกให้หินมีค่าด้วย ความมันวาว คือลักษณะที่สะท้อนแสงที่ส่องตัวเองไปเป็นมุมหักเห การกระจายแสงออก คือการเปลี่ยนแปลงการหักของแสงขึ้นอยู่กับความเร็วตัวของอะตอมสารนั้น ๆ ความใส คือลักษณะที่ปล่อยให้แสงผ่านได้ทนต่อปฏิกิริยาทางเคมีมีความเฉื่อย ทนต่ออากาศ และปฏิกิริยาเคมี เหมาะในการเจียรหินตกแต่ง

ภาพประกอบ 39 การขุดพลอย และการล่อนพลอยด้วยมือ

การขุดพลอย การขุดพลอย นอกจากอาศัยโชคช่วยแล้ว ยังมีวิธีการเฉพาะตัวในการค้นหาด้วย เช่น สังเกตสีของดิน ดูจากจี๊พลอยซึ่งก็คือ แร่ไฟร็อกซินที่มีสีคล้ายนิลตะโก กระจายอยู่บนผิวดิน บางรายสังเกตจากเพื่อนพลอยจำพวกเพทาย หรือพลอยน้ำค้าง นอกจากนั้นยังสังเกตได้จากตัวตุ๊กตุ่นที่เคยเชื่อกันว่าเป็นอาหารของพลอยซึ่งก็คือแร่ไมก้าชนิดหนึ่ง เมื่อพบร่องรอยดังกล่าวข้างต้น จึงเริ่มลงมือขุด โดยขุดหน้าดินทิ้งไปก่อน เพราะเป็นชั้นที่ยังไม่มีพลอย ชาวบ้าน เรียกดินชั้นนี้ว่า อิหลอก แล้วขุดต่อไปจนลึกประมาณ 2 - 3 สอก หากพบชั้นหินกรวดที่เรียกว่า ชั้นกะสะ ซึ่งก็คือ หินบะซอลต์ หรือหิน โคบกที่ชาวบ้านเรียกว่า ลูกร่อน จึงจะแน่ใจว่ามีพลอย เพราะพลอยจะอยู่ในชั้นกะสะซึ่งมีความหนา 10 - 30 เซนติเมตร บริเวณใดมีกะสะหนามากอย่างที่เรียกว่า หนาขนาดสอก จะมีพลอยหนาแน่นมาก บริเวณใดพลอยน้อย คนขุดจะเรียกบริเวณนั้นว่าพลอยห่าง เมื่อได้ดินในชั้นกะสะขึ้นมาจึงจะนำมาล้างและร่อนในตะแกรงตามลำห้วยที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งพลอย เพื่อแยกพลอยออกจากดินและก้อนกรวด

ภาพประกอบ 40 หลุมขุดพลอย หินปะชอลต์ และจี้พลอย

ภาพประกอบ 41 ตะแกรงล่อนพลอย